

Argos al laberint

Josep Gifreu

Poètica i política
del periodisme global

Saldonar.

Argos al laberint

Josep Gifreu

Poètica i política
del periodisme global

Saldonar.

Argos al laberint

© del text: Josep Gifreu, 2025

© de la il·lustració de la coberta: Cesc Roca, 2025

© d'aquesta edició: Edicions Saldonar, 2025

Primera edició: setembre del 2025

Publicat per Edicions Saldonar

Alfambra, 16, 5è 2a

08034 Barcelona

edicions@saldonar.com

www.saldonar.com

@saldonar

Edició i producció: Francesc Gil-Lluch

Disseny i maquetació: Octavi Gil Pujol

Distribució: UDL

Thema: GTC, JB, JBC, KNT

ISBN: 978-84-19571-59-5

Dipòsit legal: B 11400-2025

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Saldonar forma part de l'associació

d'editorials independents Llegir en Català

LLEGIR EN CATALÀ
ASSOCIACIÓ D'EDITORIALS INDEPENDENTS

Aquest llibre s'ha imprès amb paper procedent de boscos gestionats de manera sostenible, un òfset cru de 80 grams, i s'ha compaginat amb la tipografia Tiempos en cos 9.

Els titulars del *copyright* tenen els drets reservats.

Taula

Pròleg. Al laberint global

11

El dret a saber

21

La investigació periodística – Nellie Bly i el moviment *muckraking* – John Roy, l'armeni camuflat – Malcom Johnson i la redempció d'Elia Kazan – Rodolfo Walsh i el periodisme narratiu – Insight i Spotlight, els primers equips – Montserrat Roig i els camps nazis – Marta Rodríguez, un clam pels pobles indígenes – Letizia Battaglia, fotoperiodista contra la màfia – Xavier Vinader i la venjança dels ultres – Pepe Rei, contra el terrorisme d'Estat – Ryszard Kapuscinski o el periodisme humanista – Günter Wallraff i el periodisme immersiu – Lydia Cacho i els mapes del tràfic sexual – Anas A. Anas, l'encobert de Ghana – Yang Jisheng i la Gran Fam de la Xina – Roberto Saviano, la radiografia de la Camorra – Andrew Norfolk i l'explotació de nenes a Anglaterra – Khadija Ismayilova, la ràdio crítica de l'Azerbaidjan – Loretta Napoleoni, l'economia del tràfic de persones – María Jimena, els amos dels sicaris – Julie K. Brown, d'Epstein al Me Too – Fisayo Soyombo i la corrupció a Nigèria – Maria Ressa, la Nobel de les Filipines – Els Pulitzer, entre d'altres – L'Operació Catalunya i les clavegueres de l'Estat – La covid-19 i l'esclat d'exclusives – Yuval Abraham i la guerra d'IA a Gaza – L'eclosió audiovisual i digital

La llei del silenci

87

Es busquen sicaris – Gareth Jones, l'altaveu de l'Holodomor – Carl von Ossietzky, primer Nobel de la Pau – Josep Maria Planes i els gàngsters de Barcelona – Dom Bolles i l'Arizona Project – Colòmbia, matriu de l'economia delictiva – Fer memòria de la violència – Guillermo Cano, contra el narcotràfic – Morir per una notícia? – Mèxic pren el relleu – Ilaria Alpi, víctima a Somàlia – Norbert Zongo, heroi a Burkina Faso – Anna Politkóvskaja, víctima a l'era de Putin – *Nóvaia Gazeta*,

el diari d'Ania i de Muràtov – Regina Martínez i el Proyecto Cártel – Camille Lepage, fotoperiodista a l'Àfrica – *Charlie Hebdo*, la massacre de l'humor – Daphne Caruana, contra la corrupció a Malta – Javier Valdez i la venjança del Chapo – Jamal Khashoggi, proscrit a l'Aràbia – Ján Kuciak, el preu d'investigar a Eslovàquia – Víctimes de la màfia d'Uttar Pradesh – Peter de Vries i el crim a Holanda – Dom Phillips, morir per l'Amazònia – Un alarmant fenomen nou – La violència contra les periodistes – Investigar com van morir – Contra el silenci a Mèxic – Rafael Moreno i la Safebox Network

El mirador global

159

El gran salt internacional d'Argos – L'aparició del filtrador – L'esclat dels Papers del Pentàgon – Watergate i la Deep Throat – Les infames tortures d'Abu Ghraib – WikiLeaks o com devorar Assange – Snowden i els secrets de l'NSA – L'explosió del *whistleblowing* – Els Papers de Panamà, fita històrica – Luanda Leaks i la dona més rica de l'Àfrica – Els camps i els Papers de Xinjiang – El tsunami dels Papers de Pandora – Els Facebook Papers – Un disc dur contra Jacob Zuma – Nigèria i la màfia Black Axe – Pegasus, l'espia infiltrat – *The Guardian*, el sentinella del mirador – La xarxa GIJN i «les forces especials»

El periodisme i el nou ordre

201

La regressió de la democràcia – La perversió del joc polític – El poder i les noves elits – La globalització i el capitalisme de vigilància – L'opacitat creixent – Entre Amazon i l'Apocalipsi – La Bíblia del neoliberalisme – Atrapats en la Internacional Neoliberal – L'era dels nous contrabandistes – La globalització criminal – Un nou món de múltiples modernitats – El coneixement és poder – Els «fets» són sagrats – Periodistes, activistes o cíncics? – Hi ha una cultura del periodisme? – Qui protegeix els periodistes? – Una ètica global per a la professió

Epíleg. *Veritatem cognoscere ruat caelum*

257

Annex. Institucions internacionals en periodisme

263

Notes

275

Índex de noms i d'institucions

307

*A la memòria dels homes i les dones periodistes
que han perdut la vida en defensa de la veritat i la llibertat.*

Pròleg. Al laberint global

Sempre m'ha fascinat el laberint. Una entrada i una sola sortida. I entremig, tot un cervell de neuroviarany per confondre Teseu. El món d'avui no és un laberint, és un laberint de laberints. Global. Insondable. En constant expansió. Sense parió en el catàleg dels constructors de laberints. Ni Dèdal, l'artista universal, no hauria imaginat mai una transformació tan colossal del seu invent.

Heròdot d'Halicarnàs, el pare dels historiadors, també va quedar fascinat en el seu viatge a Egipte. Hi va descobrir el laberint més fabulós que es podia esperar. Ho relata en el llibre segon de la seva impressionant crònica de nou volums, titulada *Històries*. Viatger incansable, descriu admirat en ple segle V aC l'obra arquitectònica que, segons ell, fins i tot superava les piràmides. «Jo ho he vist», diu. I tot seguit descriu la meravella. Eren dotze patis coberts, rodejats d'un mur. Tenia tres mil estances, mil cinc-centes a dalt i mil cinc-centes subterrànies. Heròdot només va poder visitar les estances superiors, les inferiors no, eren secretes: custodiaven, segons el van advertir els guardians, els sepulcres dels faraons i els dels cocodrils sagrats. Heròdot va comprendre que l'essència del laberint era el secret.

El testimoni escrit d'aquell monument únic seria ratificat més tard per il·lustres viatgers com Diodor de Sicília, Estrabó o Plini el Vell. Avui, els descendents científics d'Heròdot han determinat que el Laberint d'Egipte, situat a prop de l'actual ciutat de El-Hayun, el més famós dels laberints —amb excepció potser del mític Laberint de Creta— va existir. Va ser construït pel faraó Amenemhet III, de la Dinastia XII, que va regnar fins després del 1800 aC. De manera que Heròdot, el primer relator de l'existència d'aquesta immensa edifica-

ció de pedra, el va visitar i el va recórrer més de mil anys després de la seva construcció. Ell el va anomenar en grec «laberint».

Com sabem, el propòsit central d'Heròdot era escriure la crònica de les Guerres Púniques. Però en les seves *Històries* mostra una curiosa predilecció, que avui anomenariem etnogràfica, per les tradicions, els costums, les llengües i els relats dels pobles que visita en la conca de la Mediterrània oriental. S'interessa especialment per descobrir i descriure el *nomos*, la identitat singular, de cada poble o regió. Heròdot és el *pater historiae* (Ciceró), sí, però també el gran reporter d'unes històries locals contades a la manera tràgica, a la manera dels seus contemporanis i amics Èsquil i Sòfocles, però a partir de fets i personatges reals, històrics. L'historiador, des d'Heròdot fins avui, s'ajusta als fets. O ho intenta. Com ho fa en la modernitat l'assistent de l'historiador, el periodista. Com ho aprenia a fer, per exemple, Ryszard Kapuscinski en la seva primera corresponsalia a l'Índia.¹

Sí, sempre m'ha fascinat la idea del laberint. Sobretot des del dia que vaig seguir els itineraris i la decisió de Teseu, el fill d'Egeu, rei d'Atenes. Teseu es rebel·la contra el tribut de guerra imposat per Minos, rei de Creta. Un tribut caníbal: set nois i set noies per a la golafreria del monstre Minotaure. El jove Teseu viatja a Creta i entra al laberint, construït per Dèdal. I mata el monstre. Però el problema és com trobar la sortida del laberint. Ho sabem: el fil d'Ariadna, l'amor d'Ariadna, el salva. En el «laberint grotesc» del nostre món, que glossava el poeta de Sinera, el o la periodista miren d'entrar i sortir del gran laberint amb el mateix fil d'Ariadna.

El mite del laberint resulta avui d'una fecunditat fabulosa per comprendre el nostre nou món. Ajuda a entendre estructures i construccions de molt diversa índole en el territori físic i en el ciberespai, en temps de guerra i en temps de pau. Mentre escric, la guerra d'Israel a Gaza està arrasant el territori: l'excusa? Entre d'altres, desmantellar la ciutat subterrània de Gaza, una xarxa de més de cinc-cents quilòmetres de túnels secrets, que l'havien de protegir de la invasió.² Podia ser el més gran laberint construït en l'era moderna.

La idea del laberint ha acompanyat la humanitat i totes les cultures des de la prehistòria. Ha estat matèria d'inspiració per als grans creadors de la literatura universal, d'Homer a Dante, de Borges a Perec. És una metàfora de la vida. És una metàfora de l'estructuració del poder. És una al·legoria de l'ordre i del desordre, de l'harmonia i del caos, de la seguretat i de la confusió. Agències de seguretat i d'intel·ligència com l'NSA o la CIA nord-americanes i les similars d'altres potències conformen estructures laberíntiques molt complexes. La nova era digital explota contínuament la productivitat del laberint en totes les seves aplicacions: què són Google o Facebook o la Viquipèdia o la IA sinó macroformacions laberíntiques sense límits? La idea del laberint s'explota de mil maneres en jocs, videojocs, projectes artístics... i també en celebracions com, per exemple, la Light the Labyrinth, que cada desembre organitza la comunitat mèdica de la Universitat Johns Hopkins de Baltimore (Maryland, EUA).

La metàfora conceptual del laberint ofereix també unes enormes potencialitats de caràcter heurístic per a una exploració del rol socio-polític del periodisme en el món contemporani. Quina és la institució especialitzada en la investigació i fiscalització permanents dels poders fàctics en unes societats cada dia més opaques i en un món globalitzat sumit en una lluita ferotge pel control dels recursos escassos? Quina institució local i alhora internacional està disposada a investigar i delatar les xarxes laberíntiques del crim organitzat? Quina institució global pot esmerçar temps, recursos i fins i tot vides a denunciar la corrupció dels poderosos o l'evasió i blanqueig de fabulosos capitals? I quina és la institució social legitimada en democràcia per fer públics els resultats d'aquelles investigacions?

La tesi d'aquest assaig sosté que la institució social i política capaç de dotar la societat d'una guia permanent per circular i no perdre's en el laberint global del món contemporani és el periodisme independent i de qualitat. Una institució que té avui en les xarxes mundials del periodisme d'investigació el front més innovador i valuós d'una ètica global de la veritat i la llibertat. El periodisme està cridat i dis-

posat a entrar en el monumental laberint del caos mundial i revelar els camins secrets, els monstres presents, les trampes organitzades, les insídies dels «dos textos» de les tecnològiques o de les centrals de desinformació, i també les vies de sortida que els poders fàctics intenten amagar, tapiar o controlar.

Els principis i les directrius establerts per les institucions i constitucions democràtiques vinculen absolutament la salut de les democràcies liberals amb les llibertats d'expressió i d'informació i amb les garanties de la institució del periodisme de qualitat. Ho recordava, per exemple, el Consell d'Europa en relació amb la missió del periodisme en l'era digital.³

Però la història política ens il·lustra de com les llibertats i l'exercici del periodisme resulten limitats o negats en els grans conflictes, especialment durant els temps de guerra, però també sovint en el temps de pau. Per limitar l'exemplificació a grans conflictes bèl·lics recents, podem recordar les polítiques d'extrema censura adoptades per Putin arran de la invasió d'Ucraïna o les estrictes mesures de control dels dos mil periodistes imposades pel govern de Netanyahu durant la guerra d'Israel amb Hamàs a Gaza. En temps de guerra, ja sabem que la primera víctima és la veritat, no sols perquè la veritat que importa al periodisme independent no sol quadrar amb l'estratègia militar de cada bàndol, sinó perquè la lògica de la guerra requereix coherència absoluta entre l'acció al camp de batalla i la propaganda contra l'enemic. I la guerra de propaganda inclou avui altes dosis de desinformació, de *fake news* o d'ocultació de dades, i de control estricte de la informació sobre els fets d'interès públic considerats més rellevants.

Si durant el període de guerra els requeriments militars imposen greus restriccions a l'exercici de les llibertats democràtiques, durant els períodes de pau els estats democràtics, sense deixar de «classificar» grans estocs de documents, encomanen al periodisme una missió fonamental: proporcionar informació veraç sobre fets d'interès públic. La qüestió és si avui, en les condicions de transformació i crisi de les

democràcies liberals sota la pressió conjunta de la globalització de l'economia, de la tecnologia i de la mobilitat, del capitalisme salvatge, de la crisi global de seguretat i del neoliberalisme com a racionalitat política dominant, a més de l'augment dels règims autoritaris, el periodisme pot exercir amb garanties la seva funció informativa sobre els més rellevants fets i camins del laberint. Quan multinacionals tecnològiques com Amazon, Google, Meta, Apple o Microsoft actuen al món com a empreses-estat, quan les màfies d'arreu trafiquen amb tota mena de productes i recursos sense miraments, quan els paradisos fiscals amassen i oculten milers de milions, quan abunden els hermètics clubs Bilderberg, és obligat de preguntar-se quines pretensions de veritat pot esgrimir encara el periodisme. Com que els règims del coneixement i de la veritat no són independents de les relacions de poder, em pregunto fins a quin punt encara podem comprendre la missió del periodisme sota els paràmetres liberals del «quart poder» en ple domini de la raó neoliberal en el nou món globalitzat.

La pregunta que desencadena aquesta recerca es pot formular així: per què s'envien sicaris a assassinar periodistes? En les últimes dècades, centenars de periodistes de llocs i situacions molt diferents han estat assassinats per encàrrec. Sicaris a sou de personatges o de grups innominats s'encarreguen de fer callar la veu i la ploma de determinats periodistes incòmodes o interessats a investigar i revelar afers tèrbols o criminals que es voldrien mantenir en secret o sota control. En realitat, l'homicidi de periodistes en mans de sicaris resulta ser el cas extrem d'unes pràctiques persecutòries molt habituals —amenaces, assetjament, presó, exili— que adopten determinats poders per silenciar la veu del o de la periodista. Per què en temps de pau la professió periodística ha esdevingut una de les més perilloses entre les professions civils de finals del segle XX i principis del XXI?

La pressuposició subjacent aquí és que la resposta a aquestes preguntes ajuda a comprendre, a valorar i a repensar el nou paper que el periodisme independent de qualitat està cridat a exercir en les noves condicions socials, econòmiques, tecnològiques i comunicatives del

segle XXI, almenys en les societats obertes i democràtiques. Els casos límits contra l'exercici del periodisme independent —l'assassinat de periodistes en tant que professionals de la veritat oculta— il·luminen la missió definitiva d'un periodisme compromès amb una ètica de la veritat. A mesura que avançava la globalització del capitalisme i dels fenòmens derivats —l'auge de les economies extractives i dels neocolonialismes, la multiplicació de les màfies internacionals i del crim organitzat, la degradació de les democràcies, l'emergència dels supermilionaris i l'augment de les desigualtats, les pràctiques de l'opacitat fiscal i financera, etc.—, el periodisme i els mitjans informatius s'han vist obligats a posicionar-se: o bé al costat dels defensors del nou ordre social i econòmic mundial o bé al costat dels grans perdedors d'aquest nou ordre neocolonial. En aquesta nova era de la dominació, la complexitat creixent de les societats i sobretot l'opacitat interessada dels governs i dels actors més poderosos per mantenir secretes les seves decisions i relacions de poder, la investigació periodística s'afirma com una lluita cívica i política contra el silenci dels poderosos i les mentides oficials.

L'exploració que esbosso en l'assaig parteix d'una hipòtesi simple i complexa alhora: el periodisme, com a institució sociopolítica de les democràcies liberals especialitzada en la recerca i difusió de la informació d'interès públic, ha anat concentrant la seva raó de ser en una tipologia específica de les pràctiques de l'ofici, l'anomenat *periodisme d'investigació*. Tot i que la investigació és inherent a l'exercici de la professió, aquesta especialitat, de llarga tradició almenys a Occident, s'ha vist esperonada des dels anys 80 i 90 del segle XX per un conjunt de factors. Des d'aquelles dècades, l'impacte social i polític d'investigacions periodístiques posant al descobert episodis de corrupció política o trames i xarxes del crim organitzat, per exemple, va activar una reacció letal dels poders ocults a gran escala: l'aplicació sistemàtica de l'assassinat de periodistes per encàrrec. Des dels 90, en efecte, la creixent actuació de sicaris enviats contra periodistes incòmodes va motivar la presa de consciència de la gravetat dels fets

i, per tal de deixar-ne constància i denunciar la tràgica deriva, van sorgir diferents registres d'aquests assassinats per part d'entitats professionals internacionals: la Federació Internacional de Periodistes (IFJ) va iniciar el recompte el 1990, seguida pel Committee to Protect Journalists (CPJ) el 1992, per la Unesco el 1993 i per l'International News Safety Institute (INSI) el 2007.

Plantejo aquest treball com un estudi de camp, com un etnògraf plantejaria l'observació d'un grup humà. Procediré a la manera d'una recerca quasi-etnogràfica en base a documents secundaris sobre alguns i algunes periodistes que han excel·lit en la seva dedicació professional i vital en la lluita contra el silenci, i que en molts casos hi han perdut la vida.

El treball de camp etnogràfic té una virtut: la falta de sistemacitat. Però reclama una observació participant de la realitat social que es vol investigar.⁴ En aquest treball es fa evident la impossibilitat de participació directa en els casos i les trajectòries examinats. Tanmateix, la condició de periodista de l'autor ajuda a pal·liar aquesta limitació desplegant uns mètodes d'observació del camp gràcies al coneixement de la professió i al seguiment de les tendències d'evolució del periodisme en les darreres dècades. Tot i aquestes limitacions, la perspectiva etnogràfica, especialment la derivada de l'etnometodologia de Harold Garfinkel en l'observació del grup humà estudiat —en aquest cas, un grup específic de professionals del periodisme—, obre un ampli ventall de possibilitats amb vista a la comprensió de les actuacions i motivacions dels periodistes en les circumstàncies particulars de cadascú.

Un tret a destacar de l'escola etnometodològica és que el llenguatge no es redueix a descriure fets, sinó que construeix la situació i la interacció, que és la font del sentit social. És a dir, el llenguatge és performatiu. La funció performativa es deu a dues de les seves propietats: la indexicalitat i la reflexivitat. La primera es refereix a la capacitat comunicativa d'un grup pel fet de pressuposar l'existència de significats comuns, d'un saber socialment compartit, que la

comunicació fa possible i actualitza. L'altra característica, la reflexivitat del llenguatge, implica que les descripcions o els relats sobre la realitat no sols informen, sinó que constitueixen la realitat: un relat transmet certa informació, però alhora genera el context en què aquella informació adquireix un sentit. Una característica i altra del llenguatge performatiu resulten altament suggestives per aplicar a la labor típica del periodisme, ja que les seves intervencions —escrites, orals, audiovisuals, icòniques— aspiren a tenir una dimensió performativa, és a dir, pretenen generar estats de comprensió i de transformació de la realitat.

Ara bé, l'eclosió d'internet i de l'era digital permet d'imaginar noves metodologies etnogràfiques que plantegin la possibilitat d'accedir virtualment al coneixement i comportament de comunitats en línia. Aquesta denominació, la de comunitats en línia, pot resultar ambigua i subjecta a múltiples definicions: el terme es pot referir a una comunitat moral, religiosa, de proximitat, etc., però també a una comunitat d'interès o de pràctiques professionals. Podem ubicar en aquesta darrera accepció les diverses i creixents formes d'organització en línia de professionals del periodisme i d'implementació, per exemple, d'importants projectes internacionals d'investigació. Aplicar metodologies d'investigació etnogràfica a comunitats virtuals és una línia innovadora introduïda per Robert Kozinets, que la va batejar com a «netnografia».⁵ Tot i que l'autor ho va aplicar als estudis de màrqueting, les seves indicacions poden ser productives en molts diferents àmbits. Per exemple, en alguns dels que m'ocupen: com l'estudi de la cultura periodística, que amb internet ha evolucionat cap a una cibercultura, integrada per una comunitat de comunitats virtuals més o menys flexibles, que sostenen uns ideals, una ètica i uns objectius comuns; o com l'anàlisi dels projectes de cooperació transnacional en recerques de gran impacte, com els Papers de Panamà o els Papers de Pandora, sustentats i desenvolupats a través i gràcies a les noves infraestructures informàtiques i tecnològiques.

Aquesta perspectiva té conseqüències a l'hora de plantejar un treball de camp tan singular com el present. Pot assimilar-se a una etnografia dels comportaments personals i col·lectius dels periodistes que han orientat la seva especialització cap al vast camp de la investigació periodística i que ara, gràcies a les oportunitats d'interactivitat universal, estan experimentant una nova frontera com a «comunitats d'interpretació» de les realitats múltiples, contradictòries i sovint ocultes o silenciades del laberint global, en la línia esbossada per Barbie Zelizer.⁶

El treball de camp que presento aquí afronta uns reptes importants de fons i de forma. De fons, perquè tinc la pretensió de fonamentar una hipòtesi de treball sobre la creixent violència exercida arreu del món contra la professió periodística, especialment contra els i les periodistes compromesos amb el periodisme d'investigació. I comprendre per què aquesta escalada de vigilància i de violència esclata als anys 80 i 90 i per què deriva d'actors i sectors poderosos ubicats tant en els entorns polítics com en els dels negocis privats. I reptes de forma, perquè l'intent d'aproximació etnometodològica al vast camp ja existent del periodisme d'investigació m'aconsellava assajar la inclusió del format narratiu al costat del discursiu. Tot i la temeritat de l'invent, crec que la relació d'històries de vida d'un conjunt àmpliament representatiu dels i de les periodistes que han excel·lit en la investigació periodística ajuda a comprendre tant l'evolució d'un periodisme de trinxera i les motivacions d'uns professionals com del perquè de la violència desfermada. En realitat, la majoria dels casos que he seleccionat podrien ser objecte —com de fet passa en alguns— de biografies o biopics o documentals de gran interès humà i professional. Tanmateix, els escollits aquí no poden pal·liar el silenci sobre els milers de professionals que han patit mort o altres formes de violència sobretot en les darreres dècades.

El desplegament del treball segueix una lògica particular de progressió argumental en cada una de les quatre parts. Les tres primeres són bàsicament descriptives i narratives. La primera procura relacionar

la investigació periodística amb el dret a saber dels ciutadans i aportar una selecció dels professionals que, des dels inicis de l'anomenat *muckraking* als Estats Units fins als anys 20 del XXI, han contribuït a fer del periodisme d'investigació una especialitat consolidada, plural i universal. La segona part se centra específicament en històries de vida i mort de periodistes que han perdut la vida a conseqüència de les seves actituds crítiques i investigacions o publicacions contra activitats il·lícites o criminals d'actors o sectors poderosos: la quantitat i varietat de les víctimes i de les circumstàncies dels assassinats posen de manifest la «normalització» de la figura del sicari a pesar de la multiplicitat de victimaris. La tercera part de l'assaig mira de documentar la reacció de la professió periodística en una triple direcció: plantejant estratègies i estructures d'investigació periodística a nivell global, amb multiplicació de centres, equips i xarxes de professionals especialitzats;⁷ explotant les noves tecnologies informàtiques i digitals per facilitar la col·laboració transnacional i assegurar l'arxiu, el tractament i la distribució dels resultats; i, no menys important, impulsant l'aparició, la multiplicació i la seguretat de la figura del *whistleblower* (filtrador), que ha permès al periodisme local i global d'obtenir grans i espectaculars revelacions. Finalment, en la quarta part, més analítica, intento dibuixar un mapa multidimensional dels laberints de contradiccions i desafiaments que el nou periodisme independent ha d'afrontar. Sostinc que el periodisme del segle XXI pot trobar en el model global d'acció col·laborativa del periodisme d'investigació el nou paradigma deontològic per actuar conforme a una ètica de la veritat al servei de la transparència i de la democratització de les societats humanes.⁸